

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 31

בס"ד, ה' באדר תשס"ט.

ברכת האירוסין

א. מקורות יסוד

1. ז: "תנו רבנן מברכין ברכת חתנים... מידי דהוה אקידושא".
2. להבהרת הרקע להבדל בין יהודה ובין שאר מקומות, עיין להלן יב. במשנה, ובגמרא שעליה עד "ובגליל לא היו עושין כן".
3. רמב"ם הלכות אישות פ"ג הכ"ג ובהשגת הראב"ד, ובהגהות מיימוניות סעיף קטן ס.
4. חידושי הרמב"ן כתובות ז: ד"ה וציונו על העריות.
5. רא"ש סימן י"ב, "יש מקשין על נוסח ברכה זו... שאחר ברכת קידושין".
6. חידושי הריטב"א כתובות ז: ד"ה ונהגו.
7. תיאור טקס האירוסין בסידור רס"ג עמ' צו.
8. אפיקי ים ח"ב סימן ב'.

ב. נקודות לעיון

1. הסבר הנוסח יוצא הדופן של ברכת האירוסין.
2. מי מברך את הברכה ומתי?
3. מהו המקור לכוס יין בברכת אירוסין?
4. מה משמעות הברכה ומה היא מלמדת על קידושין?

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 31

בס"ד, ה' באדר תשס"ט.

כתובות ז: וטיקן 130

תנו רבנן:

מברכ' ברכת חתנים בבית חתנים ר' יהודה או' אף בבית האירוס' מברכין אותה

אמ' אביי: ביהודה שנו מפני שמתייחד עמה

תניא אידך: מברכין ברכת אירוס' בבית האיר' וברכת חתנים בבית חתנים

מאי מברך?

רבא בר רב ורבא בר רב אדא תרווייהו משמיה דרב יהוד' אמרי: אשר קידשנו במצותיו וציונו על

העריות ואסר לנו (וכו') [את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידו']

רב אחא בריה דרבא משמיה דרב יהודה חתים ברוך מקדש ישר'

מאן דלא חתים מידי דהו' אבירכת פירות ואבירכת מצות,

ומאן דחתים מידי דהוה אקידושא

רמב"ם הלכות אישות פרק ג

הלכה כג

כל המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך

מקדש כדרך שמברכין קודם כל המצות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה

לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה. [השגת הראב"ד/ לריך לברך קודם קלושין או הוא או שלוחו ולאחר כך

מקדש. א"ל אין לנו אומנין כן אלא מקדש ולאחר כך מצרכ והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם

תמשך האשה ולא תרצה לקבל הרי הצרכה לבטלה, וזה הטעם לצרכת האב שמצרכ להכניסו בצרכתו של

אצרכה אצינו].

הלכה כד

כיצד מברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו

את הנשואות על ידי חופה וקידושין בא"י מקדש ישראל. זו היא ברכת אירוסין, ונהגו העם להסדיר

ברכה זו על כוס של יין או של שכר, אם יש שם יין מברך על היין תחלה ואחר כך מברך ברכת אירוסין

ואחר כך מקדש, ואם אין שם לא יין ולא שכר מברך אותה בפני עצמה.

הגהות מיימוניות סעיף קטן ט

כך נוהגים בארץ המערב אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ולפיכך נהגו שאין מברכין

אלא אחר האירוסין, וכ"כ בסה"מ. וכו' הנהיג מורי רבינו שיחיה וכן השיב לי בתשובה שבזה הוא רואה

מנהג אבותינו ומנהגנו מה"ט כיון שאין המצוה מוטלת על המברך ועוד דלמא הדר בהו לאחר שברך

ונמצא ברכה לבטלה. והא דאמרינן כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן היינו כשהמצוה מסורה

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 31

בס"ד, ה' באדר תשס"ט.

30 ביד המברך, וגדולה מזו כתב ר"ת על [ברכת] אבי הבן דמברך להכניסו בבריתו לאחר המילה. ועוד האריך הרבה. אכן ברוב מקומות ובקהלות נוהגין כשמקדשין בשעת נישואין שמברכין ברכת אירוסין תחילה והדר מקדשין... וכתב ה"ר פרץ מצרפת שרבינו יחיאל מפרי"ש היה נוהג ומנהיג לברך החתן לקדש את האשה ע"פ הירושלמי דברכות.

חידושי הרמב"ן מסכת כתובות דף ז עמוד ב

35 וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות.
יש לשאול היכן מצינו ברכה כגון זו שמברכין על מה שאסר לנו השי"ת והלא אין אדם מברך שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט, ועוד מה ענין העריות לכאן, ועוד שעכשיו אינה ניתרת לו ולמה יברך,

40 ואפשר מפני שהקידושין דבר תורה והחופה לארוסה מדברי סופרים הוצרך לברך על הקידושין שהקב"ה קדש את ישראל בקדושת קידושין ואסר להם העריות שאין הקידושין תופסין בהם, ואם יברך מקדש ישראל על ידי קידושין השומע סבור שהארוסה מותרת לו לארוס לפיכך הוצרכו לפרש ואסר לנו את הארוסות, ועוד שאפילו חופה דאורייתא כיון שהחופה והקידושין אינן נעשין בבת אחת וחצי המצוה נעשית בקידושין הוצרך לברך עליהם מקדש ישראל, שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ואילו היתה החופה נעשית עכשיו היו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על הקידושין והחופה כמו שמברכין על השחיטה, ועכשיו לא היו יכולים לברך אשר קדשנו על הקידושין ועל החופה שהרי אין החופה נעשית עכשיו ולא היו יכולים לומר אשר קדשנו על הקידושין שלא מצינו שיברך אדם על מצוה שאין עשייה זו גמר מלאכתה, לפיכך הוצרכו לברך אשר קדשנו על העריות והתיר לנו האחרות שקדושין תופסין בהם והודיעו שהן אסורות אלא על ידי חופה וקידושין שנמצא כמי שמברך על קדושתן של ישראל ודמיה לקדושה כדאיתא בגמ' (פסחים קי"ז ב') שמברכין אשר בחר בישראל וקדשם בקדושת שבת ולא על איסור שבת אף זו על שחר בישראל שקדשם באסור להן ובמותר להן.

50 ונראה מזה שאין חותמין מקדש ישראל ע"י חופה אע"פ שכתוב במקצת נוסחאות לפי שאין ראוי לחתום על החופה שאינה נעשית עתה, ועוד שמקדש ישראל הוא מעין הפתיחה שקדשן בכל עסקי נישואין לפיכך אין לחתום אלא מקדש ישראל בלבד, וכתב רבינו האי גמרא היא בהדיא מקדש ישראל וכך חותמין בבי' ישיבות מימות חכמים הראשונים עד עכשיו תוספת זו שאתם מוסיפים גרעותא היא שאין קדושת ישראל תלויה בכך ונאה לכם לחזור להלכה ולמנהגינו בהסכמת הכל עכ"ל רבינו האי גאון ז"ל, ובהלכות רבינו ז"ל מצאתי בא"י מקדש ישראל ע"י חופה וקדושין ובכתב ידו ז"ל נמחק ע"י חופה וקדושין ועיקר.

55 ופי' הנשואין אותן שהן נשואות לנו ע"י חופה וקדושין, ור"ת ז"ל הגיה והתיר לנו הנשואות ע"י חופה וקדושין, ואין צורך, ורבינו הגאון ז"ל פי' והתיר [והתירן] לנו ע"י חופה וקדושין ואין מנהג בישיבה לומר את הנשואות. 60

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 31

בס"ד, ה' באדר תשס"ט.

רא"ש מסכת כתובות פרק א סימן יב

יש מקשין על נוסח ברכה זו למה אין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט ועוד מה ענין להזכיר עריות בכאן. ועוד מה לנו להזכיר חופה בכאן כיון שמברכין ברכת ארוסין בבית האירוסין ובלא חופה. ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פריה ורביה היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחוייב לקדש אשה וכן הנושא זקנה איילוניית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פריה ורביה והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו. אף בנושא אשה לשם פריה ורביה כיון (שאי) אפשר לקיים מצות פריה ורביה בלא קידושין ולא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול ואפי"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פריה ורביה בלא קידושין וגם התם אפקיה קרא בלשון ציווי דכתיב וזבחת ואכלת אבל הכא כתיב כי יקח איש ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה. וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות. והזכירו בו איסור ארוסות והיתר נשואות בחופה וקידושין שלא יטעה אדם לומר שהברכה של קידושין נתקנה להתירה לו לכך הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת הכלה. ולהכי נמי הקדימו חופה לקידושין לומר והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה שאחר ברכת הקידושין:

חידושי הריטב"א מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ונהגו ברוב המקומות לומר ברכה זו אחר הקידושין, ואיכא דקשיא ליה דהא קיי"ל דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, והרמב"ם ז"ל הפריז על המדה ואמר (פ"ג מהל' אישות הכ"ג) שאם קדש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה, ולא מילתא היא, דהתם הוא בברכת המצות שצריך להקדים ברכה למעשה וזו אינה ברכת המצות כלל כדפרי' לעיל, ואילו היתה ברכת המצות היה לנו לומר אקב"ו על הקידושין ולא היה לנו לומר וצונו על העריות, שהיכן מצינו ברכה על האיסור אטו מברכין אשר אסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט, ועוד מה ענין חופה לכאן שאין אנו עושין בכאן מצות חופה, ועוד אם ברכת המצות היא היאך אין הארוס מברך אותה לא מצינו בשום מקום שזה עושה מצוה וזה מברך בשבילו, אלא ע"כ ברכה זו אינה אלא כעין קידוש על מה שקדשנו הקב"ה יותר משאר האומות בענין פריה ורביה, ולפיכך אנו מסדרין עליה שצונו על העריות שאין קידושין תופסין בהם ואפי"ה הארוסות שהקידושין תופסין בהן אסר לנו עד שתכנס לחופה, ומפני שהברכה היא כעין קדושה כדכתיבנא לעיל לפיכך נהגו כל ישראל לאומרה על הכוס ואע"פ שאין זה מעכב וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל, מעתה ראויה היא לאומרה אחר הקידושין שכן כל ברכה של קדושה מברכין אותה אחר שחלה הקדושה, וכן הדין נותן, אלא שבקצת מקומות נהגו לברך אותה קודם הקידושין, ויש לתת טעם לדבריהם כי אע"פ שאינה ברכת המצות כיון שעומדת במקום ברכת המצות מקדימין אותה להקדים ברכה למעשה, ואין מבטלין מנהג בדבר זה.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 31

בס"ד, ה' באדר תשס"ט.

ומי"מ יש לשאול טעם למה אין מברכין ברכת המצות על הקידושין, והרמב"ן ז"ל נתן טעם לדבר, שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה (מנחות מ"ב ב') וזו אינה נגמרת אלא בחופה, ואפילו קידש בשעת החופה אין בדין שיהיו מתקינין ברכה לזו ולא לזו דליחזו מילי דרבנן כחוכא וטלולא, והרב החסיד ז"ל היה נותן טעם לדבר כי לפי שהקידושין תלויין ברצון שניהם ודילמא הדר ביה חד מינייהו לא תקנו בו ברכת המצות, ומפני זה נהגו ג"כ ברוב המקומות שלא לברך ברכת האירוסין אלא לאחר הקידושין, ואין טעם זה נכון.

ובירושלמי משמע שצריך לברך על הקדושין ברכת המצות קודם הקדושין דאמרינן התם בפרק הרואה (ה"ג) כל המצות כולן מברך עליהן בשעת עשייתן חוץ מן התקיעה וי"א אף חוץ מקדושין בבעילה, אלמא קידושין דכסף או שטר היו מברכין ברכת המצות קודם הקידושין, ולפי מה שפשט המנהג בישראל נראה שקבלו שאין זה שיטת התלמוד בבלי שלנו, ולא הזכיר שום גאון ברכה זו בשום מקום ומנהגן של ישראל תורה, ובתוספות כתבו בשם רבינו יחיאל ז"ל מפאריש שהיה מנהיג לברך על פי הירושלמי מכיון דלא חזינן בגמ' דילן להדיא דפליג בהא, כי הרבה ברכות אנו מברכין שאין בתלמוד שכבר נתן לנו כלל לברך על המצות, והמנהג מנהג טעות היה לפי שסבורין דקידושי אשה רשות דכי יקח איש אשה רשות, ואינו כן אלא מצוה היא כמו שיש מצוה בפריה ורביה, ומה שאמרו בפרק התכלת (שם) שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה, נראה ודאי דלא קשיא עליה דרבינו ז"ל, דאינו אלא כגון עשיית סוכה ועשיית ציצית שאין העשייה עושה כלום בעיקר המצוה עד שילבש טליתו וישב בסוכתו בחג, אבל הקידושין עצמן עושין מעשה גמור להתירה לו ע"י חופה ולאוסרה לכל העולם ומצוה באפי נפשה היא ולמה לא יברך עליה, אלא שמנהג מכריע ואמרינן בירושלמי (יבמות פ"ז ה"ג) כל הלכה שהיא רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר ונהוג כותייהו.

ספר החילוקים בין בני מזרח ומערב סימן לב

א"מ אומרים מקדש השבת, ובני א"י <אומרים : מקדש> ישראל ויום השבת.

סידור רס"ג עמ' צו

ומברכות המצוה ברכת הנישואין: כשישא בן ישראל בת ישראל צריך לכתב לה כתובה, ומאסף מנין אנשים ומקדש אותה בכוס יין והדס אם אפשר למצאם, וּמברך ב' א' ה' א' מ' ה' בורא פרי הגפן ואחריה מברך בורא עצי בשמים ואח"כ מברך ברוך אתה ד' א' מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין ברות אתה ד' מקדש ישראל. אח"כ הוא אומר אריסת לי ומקודשת לי אתי פלוניתא בת פלוני לדילי אנא פלוני בר פלוני בהדין כסא ובמה דאית ביה [וייהיה בו דבר מכסף] ובהדא כתובה ובמה דכתיב בה.

אפיקי ים ח"ב סימן ב

ראיתי ונתתי אל לבי בדבר הנהוג אצלנו שמסדר הקידושין מברך על הכוס ואינו טועם כלום ממנו, ורק נותנים להחתן והכלה לטעום, ולא אדע על מה סמכו העולם בזה...

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 31

בס"ד, ה' באדר תשס"ט.

ובאשר הדבר היה מוזר מאד בעיני, שאלתי בזה את כבוד ידידי הרב הגאון שמחה זליג שליט"א הראב"ד בבריסק... ואדמו"ר הגאון זצ"ל בעצמו (הכוונה לגר"ח) היה מנהגו, כי היה נשפך קצת מהכוס על ידו, והיה טועם לאחר הברכה מהנשפך על ידו, באופן שלא הרגישו הרואים...

שולחן ערוך יורה דעה סימן א סעיף ז

השומע ואינו מדבר, ל אם הוא לב] לא מומחה, לג] שוחט אפי' לכתחלה, לב <יז> אם אחר מברך.

ט"ז יורה דעה סימן א

125 (יז) אם אחר מברך. - בב"י בשם הרא"ש דילפי מדבר ואינו שומע דלא ישחוט לכתחלה מתרומה והקשה ב"י אמאי לא יליף גם נשתתק לאסור לכתחלה מתרומה דאילם וערום לא יתרומו ותירץ דתנא לא רצה לשנות תקנתא ותמוה לי דאדרבה משמע במתני' דלא מהני תקנתא דהא תנא דומיא דערום ושם לא מהני אחר מברך ומזה הטעם ס"ל באמת לא"ז שמביא ב"י בשם הגהת אשר"י דאילם לא ישחוט ואחר מברך ונ"ל תחלה לישב מה שקשה על הא"ז דמאי שנא מההיא דס"פ ראוהו ב"ד כל הברכות אע"פ שיצא מוציא פירש"י שהרי כל ישראל ערבים זה בזה למצות חוץ מברכת הלחם כו' פי ברכת הנהנין דבזה אין ערבות שאין חובה על האדם דלא לתהני ולא לברוך וא"כ קשה למה לא יברך אחר בתרומה ושחיטה ונראה דמחלק בין כל המצות שאדם צריך לעשות בגופו דוקא לא ע"י אחר מ"ה הכרח הוא באם אינו יכול לברך דיברך אחר משא"כ בתרומה ושחיטה דאפשר לעשות ע"י אחר א"כ אותו שיעשה המצות יברך ולא נחלק המצוה לזה והברכה לזה ולהרא"ש נראה דגם הוא ס"ל דאילם לא יתרום ואחר מברך מטעם שזכרתי אלא דבשחיטה נראה טעמו דאחר מברך שפיר דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה דהא אין חיוב לשחיטה אם אינו רוצה לאכול אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה ובזה ודאי כל ישראל שייך באותה ברכה שהרי על כולם יש איסור אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה דוגמא לדבר שזכר ב"י בסי' רס"ה בשם ר"ת בברכת להכניסו בברית שהיא שבח והודיה בכל שעה על קדושה זו ע"ש ומ"ה ניחא בברכת אירוסין שהחתן מארס והרב מברך דגם שם מברך על איסור עריות שאסר לכל ישראל אבל בהפרשת תרומה הוה עיקר הברכה על מצות הפרשה לא על איסור אכילת טבל שהרי מצות ההפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין א"כ הוה מצוה זאת כשאר מצות וכיון שאין הוא חיוב בגופו לעשות כן דאפשר לתרום ע"י שליח לא נחלק המצוה והברכה זה מזה אלא התורם יברך ומ"ה ניחא בההיא דאילם לא יתרום דלית ליה באמת תקנתא ...

130 רמב"ם הלכות עירובין פרק ו הלכה כד

140 כשם שמברכין על עירובי חצירות ושתופי מבואות כך מברכין על עירובי תחומין, ואומר בזה העירוב יהיה מותר לי להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח, ואם היה אחד מערב על ידי רבים אומר בזה העירוב יהיה מותר לפלוני ופלוני או לבני מקום פלוני או לבני עיר זו להלך ממקום זה אלפים אמה לכל

145

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

קידושין פרק ראשון – דף מספר 31

בס"ד, ה' באדר תשס"ט.

רוח. +/השגת הראב"ד/ כקם שמזכרין על עירובי חרות ושתופי מבואות כך מזכרין על עירובי תחומין. א"א
והיכן אנו לערב בתחומין, בשלמא עירובי חרות ושתופי מבואות יש בהן היכר לשבת שלא להוציא לרה"ר
אלא הא קולא נפקא מיניה לשבת ולא חומרא ואע"פ שאין מערבין אלא לדבר מטה אין המטה נוגעת
לעירוב ואיך יאמר אנו על מכות עירוב.

155